

ارزیابی کیفیت بصری طبیعت ثانویه بر مبنای ترجیحات استفاده‌کنندگان از فضا و نقش آن در هویت‌بخشی شهر بجنورد. نمونه مورد مطالعه: پارک‌های درون شهر

عاطفه صداقتی^{۱*}، شهلا درتومی^۲

^۱دانشجوی دکتری شهرسازی اسلامی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز
^۲کارشناس ارشد مدیریت امور شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد
تاریخ دریافت: ۹۵/۴/۱؛ تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۱/۳۰

چکیده

نوع رابطه بصری انسان و محیط در ارزیابی کیفیت محیط بسیار تأثیرگذار است. امروزه با گسترش بی‌ضابطه بسیاری از شهرها حفظ هویت سیمای بصری آنها به فراموشی سپرده شده است و این فراموشی پیامدهای پیچیده و جبران‌ناپذیر بوم‌شناختی به همراه داشته است. هدف اصلی این پژوهش، ارتقای کیفیت بصری و هویت شهری منبعث از طبیعت ثانویه شهرها بوده است. پژوهش از نوع کاربردی است و با روش توصیفی-تحلیلی و برپایه مطالعات پیمایشی صورت پذیرفته است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، تلفیقی از روش طبقه‌بندی کیفیت بصری (Q-Sort) و ماتریس دستیابی به اقدامات (GAM) استفاده شده است. جهت برآورد شعاع دسترسی کاربرد دستور Buffer در سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) لحاظ شده است. در راستای انجام پژوهش، ابتدا عکس‌هایی از ۲۴ پارک مورد مطالعه گرفته شد سپس با استفاده از ابزار پرسش‌نامه با حجم ۱۰۰ نفر، معیارهای زشتی یا زیبایی هر عکس از دید افراد مختلف مورد پیمایش قرار گرفت. به منظور ارزیابی کیفیت بصری، ۱۶ معیار اصلی در نظر گرفته شد. در نهایت، به هر یک از معیارهای کیفیت بصری مربوط به فضاهای سبز شهری، امتیازی مبتنی بر تحقق یا عدم تحقق این معیارها در فضای مربوطه (طبق روش GAM)، تعلق گرفت. نتایج روش تلفیقی Q-Sort و GAM طبقه‌بندی پارک‌های شهر براساس عناوین "زشت" و "زیبا" است. به گونه‌ای که پارک‌های شهرسازی، آفرینش، آزادی به عنوان پارک‌های زیبا و پارک‌های معصوم‌زاده و میرزا کوچک‌خان به‌عنوان پارک‌های زشت شناخته شدند؛ همچنین، بر اساس یافته‌ها، مهم‌ترین معیارهای ارتقا کیفیت بصری پارک‌های شهری: نظم، خوانایی و مقیاس است. در خاتمه راهکارهای مناسب ارتقای کیفیت بصری و هویت‌بخشی به شهر ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی، کیفیت بصری، هویت، طبیعت ثانویه، بجنورد

مقدمه

اثر گذاشته و هویت آثارشان، متناسب با هویت جامعه به ویژه هویت فرهنگی و فکری او شکل می‌گیرند، هویت آثار نیز بر فکر و فرهنگ و رفتار جامعه اثر می‌گذارند (نقی‌زاده، ۱۳۸۶: ۳۲۸). هویت محیط هنگامی تجلی می‌کند که ارتباط طبیعی و منطقی بین انسان و محیط اطرافش حاصل شده باشد. این ارتباط و حس تعلق هنگامی به وجود خواهد آمد که انسان قادر به شناخت عمیق محیط و تشخیص آن بوده و نیز توان درک تمایز آن را نسبت به محیط‌های دیگر داشته باشد (افتخار، ۱۳۹۲: ۱۳). به کارگیری هویت طبیعی محیط مصنوع علاوه بر ارتقای ادراکی و

در جهان امروز تلاش برای حفظ هویت یکی از منازعات اصلی ملت‌ها است (میر مقتدایی، ۱۳۸۳؛ ۳۰). در بین آثار انسانی هیچکدام به اندازه شهرها و فضاهای آنها در طول تاریخ نماد پیشرفت و تمدن بشری، کمال و یا انحطاط او نبوده و نیستند و لذا هویت شهرها نشان‌دهنده هویت جوامع و تمدن‌هایی است که آنها را به وجود آورده‌اند (نقی‌زاده و طغیانی، ۱۳۹۰: ۷۷). همان گونه که جهان بینی و فرهنگ جوامع بر آثارشان

*نویسنده مسئول: a.sedaghati@tabriziau.ac.ir

زیبایی شناختی فضاها، شهری، محیطی سالم به لحاظ اکولوژیکی و جذابیت فضایی فراهم می‌آورد (حکیموند و شعاع برق، ۱۳۸۸: ۸۰). چرا که طبیعت بستر زندگی انسان و حیات شهرها است و به این دلیل نقش کلیدی در هویت بخشی به شهرها می‌تواند داشته باشد (رحیمیون، ۱۳۹۰: ۹۴) نیاز انسان به طبیعت، به عنوان محیط اولیه و اصلی خود یک امر غریزی است. بسیاری از روانشناسان، مداوای امراض روانی ناشی از روابط شهری را در استراحت طولانی و پناه بردن به آغوش طبیعت می‌دانند (نشارنوبری و همکاران، ۱۳۹۴: ۷). بشر از ابتدای خلقت، زندگی خود را در طبیعت آغاز کرده است و عناصر طبیعی و اثرات فرح بخش آن در باورها و فرهنگ عامه مردم از اهمیت قابل توجهی دارد (ادیبی و اکبرزاده، ۱۳۹۲: ۱۸). او از دیر باز با طبیعت ارتباط داشته و در بسیاری از اساطیر خود از عناصر طبیعت بهره جسته است. نمادها و سمبل‌های طبیعی موجود در شهرهای ایرانی گواه از نفوذ طبیعت در زندگی ایرانیان است. با وجود این ارتباط قوی همواره هنگام بحث در خصوص ساختار و عناصر هویت بخش منظر شهری، تنها عناصر مصنوع شهر مورد تأکید قرار می‌گیرند؛ و هر جا که صحبت از هویت و راهکارهای هویت بخشی به شهرهای ایرانی می‌شود نقش نمادهای طبیعی نادیده گرفته می‌شود (قوم‌پور، ۱۳۹۲: ۲). همچنین از دیرباز شهرها به‌عنوان عالی‌ترین خاستگاه‌های بشری، با برقراری دیالوگی منطقی با طبیعت پیرامونی آنها، رابطه‌ای مأنوس با شهروندانشان داشته‌اند. اما امروزه گسترش و رشد شهرنشینی بدون تأمل از یک سو، تجاوز انسان به حریم طبیعی و برهم زدن تعادل عناصر سازنده آن از دیگر سو موجبات نابودی شهرهای امروز را فراهم آورده است (احمدی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲).

برای بررسی جایگاه و نقش مؤلفه‌های طبیعی در ایجاد هویت در شهر به بررسی نقش منظر و کیفیات، سازماندهی و نظم بصری محیط در ایجاد هویت پرداخته می‌شود (حسینی، ۱۳۹۴: ۲). تحلیل کیفیت محیط بصری، جایگاه مهمی در برنامه‌ریزی و طراحی سیما و منظر محیط دارد (رفیعیانی خاچک و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲). طبیعت و اندام‌های طبیعی شهرها نه تنها باعث ایجاد تأثیرات مثبت اکولوژیکی و بصری در شهر می‌شوند، بلکه نقش بسیاری در هویت بخشی به شهرها ایفا می‌کنند. حضور این عناصر در شهر باعث ایجاد پیوستگی در ادراک و شناخت افراد از شهر می‌شود و هویتی ثابت را برای شهر تداعی می‌کند (افتخار، ۱۳۹۲: ۵۶). خصوصیات بصری، به لذت بردن مردم از محیط طبیعی و مصنوع اطرافش کمک می‌کند و سبب جذب سرمایه‌گذاری و پیشرفت‌های اجتماعی و اقتصادی منطقه می‌شود. شناخت عوامل و معیارهای مؤثر در کیفیت بصری سیمای سرزمین به منزله ابزار مناسب برای ارزیابی و مکان‌یابی مناطق دارای ارزش زیبایی شناختی می‌تواند مدیران و برنامه‌ریزان را در انتخاب لکه‌های حفاظتی و مدیریت مؤثر سیماهای دارای ارزش بصری یاری رساند (میرکریمی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۵۱). از مواردی که خصوصیات بصری در هویت بخشی به آن ملموس‌تر و مهم‌تر جلوه می‌کند پارک‌های شهری است. باید توجه داشت که پارک‌های شهری علاوه بر اینکه تنها محیطی برای تفریح و فراغت باشند، به‌عنوان بخش مهمی از توسعه شهر و جامعه نیز در نظر گرفته می‌شوند (Coley et al., 1997; Van Herzele & Wiedemann, 2003; Parr, 2007; Maas et al., 2009; Sadeghian & Vardanyan, 2013). به علاوه می‌توانند نقش مهمی را در جذب گردشگر به مناطق شهری با افزایش جاذبه شهرها و همچنین ایجاد توازن با دیگر جاذبه‌های شهر ایفا نمایند (Majumdar et al., 2011; Wu et al., 2010). اما امروزه با گسترش بی‌ضابطه بسیاری از شهرهای بزرگ و افزایش جمعیت، تسلط مسئولین شهری به کنترل اوضاع اجتماعی و پرداختن به امور سیمای شهرها و ساماندهی آنها کمتر از گذشته گردیده و حفظ هویت سیمای بصری شهرها به فراموشی سپرده شده است (هاتفی فرجیان و علی‌آبادی، ۱۳۹۳: ۱)؛ و در اغلب برنامه‌های شهرسازی ارتباط با طبیعت، که یکی از عوامل اصلی در تعریف هویت شهر می‌باشد، مورد بی‌توجهی قرار گرفته است (شعیبه و مشرف دهکردی، ۱۳۹۱: ۳۱۶). در این میان شهر بجنورد نیز

برای بررسی جایگاه و نقش مؤلفه‌های طبیعی در ایجاد هویت در شهر به بررسی نقش منظر و کیفیات، سازماندهی و نظم بصری محیط در ایجاد هویت پرداخته می‌شود (حسینی، ۱۳۹۴: ۲). تحلیل کیفیت محیط بصری، جایگاه مهمی در برنامه‌ریزی و طراحی سیما و منظر محیط دارد (رفیعیانی خاچک و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲). طبیعت و اندام‌های طبیعی شهرها نه تنها باعث ایجاد تأثیرات مثبت اکولوژیکی و بصری در شهر می‌شوند، بلکه نقش بسیاری در هویت بخشی به شهرها ایفا می‌کنند. حضور این عناصر در شهر باعث ایجاد پیوستگی در ادراک و شناخت افراد از شهر می‌شود و هویتی ثابت را برای شهر تداعی می‌کند (افتخار، ۱۳۹۲: ۵۶). خصوصیات بصری، به لذت بردن مردم از محیط طبیعی و مصنوع اطرافش کمک می‌کند و سبب جذب سرمایه‌گذاری و پیشرفت‌های اجتماعی و اقتصادی منطقه می‌شود. شناخت عوامل و معیارهای مؤثر در کیفیت بصری سیمای سرزمین به منزله ابزار مناسب برای ارزیابی و مکان‌یابی مناطق دارای ارزش زیبایی شناختی می‌تواند مدیران و برنامه‌ریزان را در انتخاب لکه‌های حفاظتی و مدیریت مؤثر سیماهای دارای ارزش بصری یاری رساند (میرکریمی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۵۱). از مواردی که خصوصیات بصری در هویت بخشی به آن ملموس‌تر و مهم‌تر جلوه می‌کند پارک‌های شهری است. باید توجه داشت که پارک‌های شهری علاوه بر اینکه تنها محیطی برای تفریح و فراغت باشند، به‌عنوان بخش مهمی از توسعه شهر و جامعه نیز در نظر گرفته می‌شوند (Coley et al., 1997; Van Herzele & Wiedemann, 2003; Parr, 2007; Maas et al., 2009; Sadeghian & Vardanyan, 2013). به علاوه می‌توانند نقش مهمی را در جذب گردشگر به مناطق شهری با افزایش جاذبه شهرها و همچنین ایجاد توازن با دیگر جاذبه‌های شهر ایفا نمایند (Majumdar et al., 2011; Wu et al., 2010). اما امروزه با گسترش بی‌ضابطه بسیاری از شهرهای بزرگ و افزایش جمعیت، تسلط مسئولین شهری به کنترل اوضاع اجتماعی و پرداختن به امور سیمای شهرها و ساماندهی آنها کمتر از گذشته گردیده و حفظ هویت سیمای بصری شهرها به فراموشی سپرده شده است (هاتفی فرجیان و علی‌آبادی، ۱۳۹۳: ۱)؛ و در اغلب برنامه‌های شهرسازی ارتباط با طبیعت، که یکی از عوامل اصلی در تعریف هویت شهر می‌باشد، مورد بی‌توجهی قرار گرفته است (شعیبه و مشرف دهکردی، ۱۳۹۱: ۳۱۶). در این میان شهر بجنورد نیز

- ارتباط کیفیت بصری و طبیعت ثانویه چگونه است؟
- سهم هر یک از شاخص‌های کیفیت بصری پارک‌های شهر بجنورد در ایجاد هویت شهری چگونه است؟
- این پژوهش با شناخت مؤلفه‌های کیفیت بصری طبیعت ثانویه شهر بجنورد، مقدمه‌ای است برای شناخت مدیران، برنامه‌سازان، برنامه‌گذاران، تصمیم‌سازان، تصمیم‌گیران و سیاست‌پیشه‌گیران تا "بجنورد" بسازند که صفات هویتی و کیفیات بصری آن مطلوب، بهینه و پاسخ‌دهنده باشد.

پیشینه

در زمینه هویت و کیفیت بصری شهرها تاکنون کارهای ارزنده‌ای در قالب‌های مختلف صورت گرفته است. علاوه بر کتاب‌های موجود همایش‌های مختلفی در این رابطه برگزار گردیده که مقالات ارائه شده در آنها، به صورت چندین مجموعه مقالات به چاپ رسیده است. از جمله آنها می‌توان به موارد جدول (۱) اشاره کرد.

لیکن پژوهش‌های صورت گرفته حول هویت و مؤلفه‌های طبیعی، بطور اختصاصی به این موضوع نپرداخته‌اند و این در حالی است که برای شهرهایی نظیر بجنورد که در مسیر گردشگری محور مشهد-شمال می‌باشد، و به‌علاوه دارای پتانسیل‌های طبیعی بسیار است، چنین مطالعاتی اهمیت بسیار دارد؛ همچنین روش تحقیق مورد استفاده غالباً توصیفی-تحلیلی است، که خود ضرورت برخورداری از روش تحلیل‌های مستندتر را نشان می‌دهد. توجه به نظر و ترجیحات استفاده‌کننده از فضا نیز مد نظر این نوشتار بوده است.

از دیر باز مورد توجه اقوام مختلف بوده و برخورداری آن از ویژگی‌های خاص طبیعی باعث شده که در طول تاریخ به شکل ادواری تحت سیطره‌ی اقوام و عشایر فرود آمده از آسیای مرکزی، و یا جابجا شده از غرب واقع شود (انصاری مود و معصومی، ۱۳۸۹: ۵۳). با این حال امروزه از جمله زیست‌بوم‌هایی است که دچار معضلات ناشی از عدم حاکمیت نظام انضباطی بر منابع طبیعی است. افزایش جمعیت و مهاجرت به شهر، گسترش بی‌رویه و پرشتاب پیکره شهر و توسعه صنایع، اگرچه زاینده مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی-اجتماعی می‌باشد، ولی سرچشمه بسیاری از مشکلات زیست محیطی است و پیامدهای پیچیده و جبران‌ناپذیر بوم‌شناختی به همراه خواهد داشت؛ چرا که منابع و عرصه‌های طبیعی جزئی از منابع تجدیدناپذیر شهر محسوب می‌شوند و با بی‌توجهی به آنها، ضمن نقش اساسی‌شان در کیفیت بصری و سیمای شهر، موجب از بین رفتن هویت شهر خواهند شد؛ در حالی که قرارگیری شهر بجنورد در مسیر گردشگری محور شمال-مشهد نیاز شهر را به داشتن هویت منحصر بفرد برای جذب هرچه بیشتر گردشگران عبوری بیشتر می‌کند. با در نظر گرفتن تمامی این موارد می‌توان گفت میان عناصر طبیعی و نحوه استفاده افراد از این عناصر بدلیل مدیریت نامناسب و عدم ورود این مکان‌ها به فضاهای شهری شکافی ایجاد شده است. لذا هدف اصلی این پژوهش ارتقای کیفیت بصری و هویت شهر بجنورد است. بدین دلیل که یکی از انواع مؤلفه‌های سازنده هویت شهری، بسترها و عوامل طبیعی است و نوع رابطه بصری انسان و محیط در ارزیابی کیفیت محیط بسیار تأثیرگذار است. پژوهش بدنبال پاسخ‌گویی به پرسش‌های ذیل می‌باشد:

- طبیعت ثانویه چگونه در ارتقای کیفیات هویتی شهر مؤثر است؟

جدول ۱: پیشینه پژوهش (مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵)

محقق	سال تحقیق	مکان تحقیق	شاخصه‌ها	روش
میرکریمی و همکاران	۱۳۹۳	حوزه زیارت استان گلستان	معیارهای مؤثر در ارزیابی کیفیت بصری سیمای سرزمین: - معیارهای عینی: تیپ پوشش گیاهی، تراکم پوشش گیاهی، تنوع تراکم پوشش گیاهی، قابلیت دید نقاط پر تنوع، قابلیت دید قله. - معیارهای ذهنی: تنوع رنگ، تنوع بافت، پاکیزگی و تمیزی محیط، بکر بودن منطقه، سرزندگی و پویایی، توالی، پیچیدگی، شگفتی، منظره زیر پا/ پیش رو/ بالاسر بازدیدکننده.	روش تحلیل مؤلفه‌های اساسی با استفاده از داده‌های پرسش‌نامه-ای (PCA).
رضائی و حقیقی خمایی	۱۳۹۳	-	- مؤلفه‌های سازنده هویت شهر: محیط طبیعی (کوه، دشت، رود، تپه ماهور، توپوگرافی، پوشش گیاهی، تابش، وزش، رطوبت، میزان بارندگی)، محیط مصنوع، محیط انسانی. - راهکارهای ارتقا هویت فضاها و مناظر شهری: راحتی، آسودگی، حضور غیرفعال در فضا، حضور فعال در فضا، کشف.	توصیفی-تحلیلی.
شبعه و مشرف دهکردی	۱۳۹۱	شهرکرد	مؤلفه‌های طبیعی هویت شهر: طول و عرض جغرافیایی، توپوگرافی، هیدروگرافی، رودها، دره‌ها، تنوع خاک، پوشش گیاهی، سرریز حوضه‌ها، چشمه‌ها، تپه‌ها، مسیرهای آب، مسیل‌ها، نهرها، دالان‌های سبز طبیعی، فضای سبز شهری.	توصیفی-تحلیلی
رحیمیون	۱۳۹۰	همدان	معیارهای هویت بخش شهری: کاربری مختلط، سازگاری، دسترسی، کنترل و نظارت، کارایی و عدالت، لحاظ نمودن پیوندهای بومی- منطقه‌ای، حفاظت تاریخی و مرمت شهری، طراحی برای پیاده‌ها، پاکیزگی و نگهداری از اکوسیستم، نفوذپذیر بودن بافت، اختلاط اجتماعی و انعطاف پذیر بودن فضاها، خوانایی، سرزندگی، معنا، آزادی انتخاب، ایجاد انگیزش، تنوع حضور عملکردها، سازگاری بصری، غنا، محصوریت فضاها، مقیاس انسانی و شادی بخش بودن.	توصیفی-تحلیلی
طیسی و اسماعیلی	۱۳۹۰	مشهد	شاخص‌های ارتقا بصری شهر: نمادها و نشانه‌ها، رنگ، نور.	توصیفی
نوفل و همکاران	۱۳۸۸	محلہ جلفا در شهر اصفهان	عوامل مؤثر در سیمای شهرهای سنتی ایران: عوامل طبیعی (پوشش گیاهی، زمین، شرایط اقلیمی، آب)، عوامل مصنوع (عوامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، شبکه راه‌ها، عوامل استراتژیک، سیاسی، تکنولوژی، سیستم آبرسانی)	توصیفی-تحلیلی.
صالحی	۱۳۸۵	تهران	شاخص‌های آلودگی بصری: آلودگی نمادی، آلودگی دیداری، آلودگی رنگ، آلودگی نور.	مشاهده و تحلیل میدانی

ابزار و روش تحقیق

این پژوهش سعی دارد میان هویت، طبیعت و کیفیت بصری آن ارتباط برقرار نماید؛ چرا که فصل مشترک هویت و طبیعت در کیفیت بصری ظهور پیدا می‌کند و سنجش هویت به لحاظ عوامل طبیعی مصداق بصری می‌یابد. با نظر به این مهم که هویت عاملی انسانی است و توسط مؤلفه‌های طبیعی ظاهر می‌شود و نیز در سنجش کیفیت بصری آنها نظر افراد

مطرح می‌گردد، در این نوشتار سعی بر آن است که از میان روش‌های مختلف موجود (نظیر: رهیافت تخصصی و رهیافت ادراکی، مدلسازی کیفیت بصری، طبقه‌بندی کیفیت بصری، تحلیل سازمان بصری، زیبایی شناسی بصری، تحلیل مؤلفه‌های اساسی، تبدیل کیفیت بصری به ابعاد کمی و قابل سنجش، شبکه تصویری و سیستم اطلاعات جغرافیایی)، روشی بکار گرفته شود که به کمک آن بتوان ذهنیت

مربوط به فضاهای سبز شهری که با استفاده از روش طبقه‌بندی کیفیت بصری دارای بالاترین میانگین امتیازی بودند، امتیازی تعلق گرفته است. امتیازدهی‌ها بر اساس مشاهدات میدانی و پرسش از اهالی شهر (۱۰۰ نفر) صورت گرفته است (به نحوی که قبل از پرسش ابتدا توضیح مختصری از هر معیار جهت آشنایی بیشتر با مفاهیم در اختیار پاسخگویان قرار گرفت) و هر یک از آنها بیانگر تحقق و یا عدم تحقق این معیارها در هر پارک می‌باشند.

مبانی نظری

هویت: برخی از واژه‌ها و مفاهیم هستند که بدیهی به نظر می‌آیند از جمله آنها هویت بوده که در نگاه نخست صحبت از آن سهل می‌نماید. هویت در زمره مفاهیم پرمناقشه‌ای است که هم سهل بوده و هم ممتنع. سهل از این نظر که بسیاری به صورت متداول از آن استفاده می‌کنند و اکثریت استفاده‌کنندگان متعارف فهم نسبتاً درستی از آن دارند. ممتنع از این نظر که در کنکاش پژوهشگرانه و مصداقی، به راحتی نمی‌توان به توضیح موضوعات مربوط پرداخت (بهزادفر، ۱۳۹۰: ۱۵). یکی از نیازهای اجتماع انسانی احساس امنیت و حس تعلق است. در این راستا هویت و عناصر هویتی در زندگی انسان موجب آرامش و ایجاد اعتماد به نفس و میل به داشتن تلاشی مستمر همراه با احساس امنیت می‌شود (موثقی و ایرملو، ۱۳۸۵: ۱). واژه هویت از زبان عربی وارد فارسی شده است. فرهنگ معین هویت را "آنچه موجب شناسایی شخص باشد یعنی آنچه باعث تمایز یک فرد از دیگری باشد" تعریف کرده است. فرهنگ عمید واژگان "شخصیت، ذات، هستی و وجود" را هم معنی هویت آورده است. در فرهنگ لغات و اصلاحات فلسفی هویت اشاره به ذات و تشخص و این همانی موجودات است (قطبی، ۱۳۸۷: ۷۹-۷۸). معادل انگلیسی هویت واژه Identity است. دیکشنری آکسفورد این واژه را "آنچه که کسی یا چیزی هست، همان بودن" معنی کرده است (قاسمی، ۱۳۹۰: ۵۷). هویت به‌عنوان احساسی تعریف می‌شود که نشان می‌دهد ما کیستیم،

شهروندان از کیفیت بصری محیط را دریافت نمود؛ بنابراین روش طبقه‌بندی کیفیت بصری (Q-Sort) و سیستم اطلاعات جغرافیایی به منظور حداکثر بهره‌برداری از نظر شهروندان در کنار کمی سازی کیفیت به کار گرفته شده است. روش Q-Sort برخلاف بسیاری از راهنماها چگونگی پرسش سوالات را ارائه نمی‌دهد، با این حال روش دقیقی است که با تجزیه و تحلیل داده‌های نظرسنجی، مدل ذهنی شرکت‌کنندگان در نظرسنجی را ارائه می‌دهد (Krueger et al., 2001:1). در این روش تمامی آیتم‌ها به طور کامل نوشته نمی‌شوند، اما برخی از موارد منحصر بفرد بر روی کارت چاپ می‌گردد (Zabala, 2016). از مزایای آن این است که اجازه می‌دهد متغیرهایی که ممکن است به طور مستقیم در طول جمع‌آوری داده‌ها بررسی نشده‌اند پس از جمع‌آوری داده‌ها تکمیل شوند (Maureen et al., 2002:527).

شعاع عملکرد فضاهای سبز شهری بجنورد که بر اساس استانداردهای کشوری این شعاع برابر ۷۵۰ متر در نظر گرفته شده است، با استفاده از دستور Buffer در نرم‌افزار GIS مشخص گردید. به منظور تکمیل اطلاعات، شناخت وضع موجود (محیطی، دید و منظر) از طریق مشاهده، عکسبرداری و پرسش‌نامه انجام گرفت. ترجیحات استفاده‌کنندگان در این پژوهش با استفاده از روش طبقه‌بندی کیفیت بصری صورت پذیرفت. در این روش ابتدا تعدادی عکس از تمامی پارک‌ها گرفته شد و سپس با استفاده از ابزار پرسشنامه معیارهای زشتی یا زیبایی (۱۶ معیار) هر عکس از دید افراد مختلف مورد بررسی قرار گرفت. میانگین امتیازی که هر عکس از نظر کاربران کسب کرده بود، به روی نمودار برده شد. بالا بودن میانگین امتیاز هر عکس نشان دهنده مطلوب بودن عکس و در پایان بهتر بودن کیفیت منظر آن است. به منظور سنجش معیارهای کیفیت بصری فضاهای سبز شهری بجنورد، با استفاده از ماتریس دستیابی به اقدامات (GAM^۲)، به هر یک از معیارهای کیفیت بصری

1. Quality Sort Method
2. Goals Achievement Matrix

رابطه تنگاتنگی دارد به طوری که هر دو را می‌توان یکی پنداشت. می‌توان آن را عارضه‌ای ذهنی، حسی و معنوی دانست که از طریق ساختار نمادین محیط شهری در معنای وسیع آن شکل می‌گیرد (حسینی، ۱۳۹۰: ۴۸-۴۹). به عقیده مارکو لالی هویت شهری تأثیری مثبت بر توانایی و اعتماد به نفس شهروندان دارد و شهروندان هر شهر را از غیر شهروندان آن متمایز می‌سازد (رضازاده، ۱۳۸۵: ۲۳۷). در حقیقت مبنای احساس‌های شخصی درباره شهرها و محیط‌های شهری است (صبری و مشاورزاده مهرابی، ۱۳۸۵: ۲۶۷) و از هویت شهروندان جدایی ناپذیر می‌باشد. مردم به لحاظ روانی نیاز دارند تا وفاداری خود را به مکانی خاص از دست ندهند و برای مکان زیست خود احترام قائل شوند و در آن احساس اعتبار کنند (صفایی منفرد، ۱۳۸۵: ۲۸۲).

طبیعت اولیه، ثانویه و سوم: در فرهنگ لغات آکسفورد واژه Nature به معنی کل جهان و همه مخلوقات به غیر از چیزهای ساخته دست بشر آمده است. واژه لاتین Nature از ریشه Nat به معنی "زادن و زاده شدن" گرفته شده و این خود مفهوم کهن زاییدگی طبیعت و فرزندگی ما را تأیید می‌کند (رحیمیون، ۱۳۹۰: ۹۵). از نظر مؤلفین، از سیسرو گرفته تا مارکس، طبیعت اولیه به مفهوم طبیعتی است که دست انسان آن را دگرگون نساخته و تبدیل به طبیعت ثانویه نکرده باشد. در حالیکه طبیعت ثانویه به چیزهایی اطلاق می‌شود که دست بشر در آن دخالت کرده باشد. سیسرو می‌نویسد: "ما ذرت و درخت می‌کاریم، با آبیاری خاک را حاصلخیز می‌کنیم، رودخانه‌ها را مهار کرده، مسیر آنها را صاف یا منحرف می‌کنیم و به طور خلاصه تلاش می‌کنیم طبیعت ثانویه‌ای را در جهان بوجود آوریم" (Shaffer, 1996: 56). باغ‌ها نیز طبیعت سوم هستند، زیرا باغ‌ها بیان آگاهانه از طبیعت‌های اولیه و ثانویه و یا یک تفسیر هنری از مکانی خاص و برای مردمی خاص اند (رحیمیون، ۱۳۹۰: ۹۵).

کیفیت محیط با تأکید بر کیفیت بصری آن: منظور از کیفیت محیط شهری توجه به شاخص‌های

چه چیزهایی ما را به دیگران شبیه می‌کند و چه چیزهایی ما را از دیگران متمایز می‌سازد (haugé, ۲۰۰۷: ۱۰۴). هویت امری است وابسته به ذهن بیننده یا شنونده و یا به‌طور کلی مُدرک برای یک پدیده مشخص، هر کس برداشت ذهنی خاص خود را دارد (کریر، ۱۳۸۵: ۳۶۸).

می‌توان مسئله هویت را مسئله "معنا" دانست. پرسش از چیستی و کیستی افراد و جوامع، در رابطه با معناداری شکل می‌گیرد. هرگونه تلاشی برای ارائه تعریف هویت یک چیز، پاسخ به معنای آن است (رهبری، ۱۳۸۸: ۱۶). در واقع هویت مقوله‌ای تمام و کمال و ذاتی نیست بلکه همیشه تولیدی اجتماعی، سیال و در حال شکل گرفتن است، همواره تا اندازه‌ای به اشتراک گذارده می‌شود و تا اندازه‌ای درباره آن چون و چرا می‌شود (یاراحمدی، ۱۳۸۱: ۶). هویت بنایی است که در روابط ساخته می‌شود که یک گروه را در برابر گروه‌هایی که با آنها در تماس است قرار می‌دهد. افراد هنگامی خود را دارای هویت و زندگی معنادار می‌دانند که نیاز آنها به تداوم، ثبات، تمایز، همانندی با اجتماع، برتری و امر مطلق به اندازه قابل قبول تأمین شود (پارسا، ۱۳۸۷: ۷).

هویت شهری: برای شهر و محیط زندگی انسان نیز، همانند هر اثر انسانی دیگر می‌توان هویتی قائل شد، که این هویت ضمن آنکه منبعث از تفکر و هویت انسانی است، مقوم آن نیز می‌باشد (نقی‌زاده، ۱۳۸۶: ۳۴۲). شهر موقعیتی فراهم می‌آورد تا افراد هم در انتخاب هویت دلخواه خود و هم در اتخاذ روش ساخت آن به واسطه انتخاب دیگری ارزیابی میزان شباهت و تمایز با دیگری مفروض، آزادانه‌تر عمل کنند (فکوهی، ۱۳۸۳: ۲۰۷). در منابع علمی شهرسازی هویت شهری به عنوان یک هنجار توسعه قلمداد می‌شود، به عبارتی دیگر یک شهر یا جامعه رشد می‌کند که بخشی از صفات هویتش در جریان رشد تغییر کند و ساماندهی جدیدی یابد (پارسا، ۱۳۸۷: ۷). هویت شهری چیستی ما را درون مختصات مکانی - فضایی شهری ترسیم می‌کند. با مفهوم حس مکان،

کلیدی و تأثیرگذار این پدیده در هویت و مطلوبیت یک مکان و جامعه، باعث شکل‌گیری تبعات سازنده آن در اقتصاد مکان و جذب توریسم و طبقه خلاق از نقاط مختلف دنیا می‌شود. بدین ترتیب کیفیت‌های بصری نه تنها منعکس‌کننده ارزش‌های فوق است، بلکه امروزه در عصر جهانی شدن و رقابت شهرها، می‌تواند سمبل هویت ملی و منطقه‌ای بوده و جایگاه یک کشور را در سطح بین‌المللی تثبیت کند.

دریافت ادراک شهروندان از کیفیت‌های بصری شهر وابسته به معرفی ارزش‌های بصری و سیما و منظر شهری است که توسط شهروندان مطلوب تلقی می‌شود (م.زندیه و ر.زندیه، ۲۸:۱۳۸۹). شناخت عوامل و معیارهای مؤثر در کیفیت بصری سیمای سرزمین به منزله ابزار مناسب برای ارزیابی و مکان‌یابی مناطق دارای ارزش زیبایی‌شناختی می‌تواند مدیران و برنامه‌ریزان را در انتخاب لکه‌های حفاظتی و مدیریت مؤثر سیمای دارای ارزش بصری یاری رساند (میرکریمی و همکاران، ۴۵۱:۱۳۹۳). امروزه هدف از ارزیابی کیفیت بصری منظر، تعیین و مشخص کردن شاخص‌ها و معیارهایی است که از طریق آنها بتوان منظر را حفاظت، احیا و یا بازسازی کرد. از این طریق می‌توان مناظری را که از لحاظ زیبایی مؤثر هستند حفظ و در صورت لزوم، مناظر را ترمیم و احیا کرد (گلچین و همکاران، ۱۵۰:۱۳۹۱). در واقع معیارهای تعریف شده مشخصی برای ارزیابی کیفیت بصری محیط وجود ندارد و شاید بتوان بیش از ۱۰۰ معیار و شاخص برای ارزیابی تعیین کرد، اما مسئله مهم اینجاست که معیارهایی برای ارزیابی انتخاب شوند که جامع، مناسب و عملی باشند (میرکریمی و همکاران، ۴۵۱:۱۳۹۳).

از جمله این معیارها می‌توان به موارد جدول (۲) اشاره کرد:

معیارهای ارزیابی کیفیت بصری

اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، کالبدی و روانی در دو وجه عینی و ذهنی در روند برنامه‌ریزی کیفیت محیط شهری می‌باشد (لشکری و خلج، ۹:۱۳۹۳). گرچه ارتباط انسان با محیط از طریق حواس گوناگون برقرار می‌شود، بیش از ۸۰ درصد از آن از دیدن ایجاد می‌شود. بنابراین مشاهده منظر و ادراک آن توسط انسان نقش مهمی در ادراک و شناخت وی از محیط و تعیین رضامندی و عدم رضامندی آن دارد (گلچین و همکاران، ۱۵۰:۱۳۹۱). به‌علاوه، ارزش‌های بصری مهم‌ترین بخش از کیفیت‌های محیطی را تشکیل می‌دهند. کیفیت‌های بصری مطلوب ارتباط مستقیم و سازنده با مطلوبیت ارزش‌ها و کیفیت‌های زیست محیطی یک مکان دارند (م.زندیه و ر.زندیه، ۲۸:۱۳۸۹). جنبه‌ای از عوامل بصری در بحث‌های زیباشناسی مانند تناسبات بصری و مقیاس انسانی و جنبه‌ای دیگر در موارد کارکردی مانند امکان نظارت و کنترل و خوانایی دنبال می‌شود (حسینی و همکاران، ۸۵:۱۳۹۰).

کیفیت بصری، متناسب بودن خصوصیت بصری محیط با عملکرد و معنی محیط مزبور است؛ ویژگی خاصی که با خصوصیات توپوگرافیک و اکولوژیک، ویژگی‌های ساختار کالبدی، شبکه راه‌ها سازمان فضایی محل، ارتباط تنگاتنگ دارد. وجود یا عدم وجود بسیاری از خصوصیات موجود می‌تواند موجب ایجاد کیفیت‌های بصری ویژه‌ای برای محل شود (انصاری و همکاران، ۹۹:۱۳۸۷). کیفیت بصری سیمای محیط یکی از منابع مهم ملی، میراث فرهنگی و طبیعی است که زیبایی‌اش تحسین می‌شود. خصوصیات بصری سهم مهمی در هویت ناحیه و حس مکان دارد، به لذت بردن مردم از محیط طبیعی و مصنوع اطرافش کمک می‌کند و سبب جذب سرمایه‌گذاری و پیشرفت‌های اقتصادی و اجتماعی منطقه می‌شود (میرکریمی و همکاران، ۴۵۱:۱۳۹۳). کیفیت‌های بصری برای شهروندان ایجاد تعلق خاطر نموده و موجب رونق و ارتقای ارزش مکان می‌شود. نقش

جدول ۲: معیارهای ارزیابی کیفیت بصری، مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

معیار	تعریف
تأکید	شاخص شدن عنصری فضایی به خاطر ویژگی‌های ظاهری آن (پاکزاد، ۱۳۹۱:۱۳۲).
تنوع	حضور تنوع عملکردی، تنوع فرم‌ها و تنوع اشخاص و گروه‌های اجتماعی در محیط (گلکار، ۱۳۷۹:۴۸).
توالی	ایجاد تغییر تدریجی و پیوسته در خط، شکل، بافت یا رنگ عناصر طراحی به صورت جدا از هم و یا به صورت ترکیبی (بحراسمانی کوهستانی و همکاران، ۱۳۹۱:۶).
تعادل	ایجاد موازنه در کنش و واکنش تمام نیروها (پاکزاد، ۱۳۹۱:۱۲۳).
پیدچیدگی	هماهنگی، تنوع، گوناگونی و ایجاد وحدت در مناظر شهری (متولی، ۱۳۸۹:۱۲۸).
غنا	توجه به ظرافت و ریزه کاری در محرک‌های حسی مختلف (گلکار، ۱۳۷۹:۴۸).
کشف	نیاز به تحریک احساسات و لذت تجربه فضاهای جدید و مطبوع (رضانی، حقیقی خمایی، ۱۳۹۳:۸).
شگفتی	تحریک حس اکتشاف در فضا با ایجاد جذابیت فضا برای ناظر (متولی، ۱۳۸۹:۱۲۹-۱۲۸).
وضوح	قابلیت پیش‌بینی نوعی نظم در فضا که به آسانی قابل فهم باشد (پاکزاد، ۱۳۹۱:۱۲۶).
نشانه	هر نشانه‌ای خبر از حقیقتی می‌دهد که در پس آن پنهان است، نشانه‌ها بر پویایی زندگی انسان بسیار تأثیر گذارند. داشتن تصویری روشن از محیط، شخص را قادر می‌سازد تا به آسانی از جایی به جای دیگر برود (طیبی، اسماعیلی، ۱۳۹۰:۱۴۰).
رنگ	یک انعکاس مرئی که در اثر عبور یا انتشار یا بازتاب ترکیب رنگ‌ها توسط اشیا بوجود می‌آید (صالحی، ۱۳۸۵:۸).
نور	تنها به عمل دیدن کمک می‌کند و کنترل فرد را بر محیط اطراف افزایش می‌دهد (ادیبی، منعم و قاضی‌زاده، ۱۳۸۵:۶۹).
مقیاس	ابزاری مهم جهت تأکید عناصر در فضا و کاهش یا افزایش درجه اهمیت یک فضا (بحراسمانی کوهستانی و همکاران، ۱۳۹۱:۶).
نفوذپذیری	تأمین دسترسی (ارتباط فیزیکی) و ارتباط بصری با نقاط مختلف (گلکار، ۱۳۷۹:۴۸).
خوانایی	قابلیت قرائت سهل محیط و راهیابی آسان به نقاط و نشانی‌های مورد نظر (گلکار، ۱۳۷۹:۴۸).
نظم	گرد آمدن اجزای متفاوت در یک مجموعه، به طوری که هماهنگی و همکاری آنها هدفی واقعی را تأمین کند (صادقی پی، ۱۳۹۰:۱۲۶).

محدوده و قلمروی مورد پژوهش

شهرستان بجنورد، مرکز استان خراسان شمالی در مسیر شاهراه آسیایی به طول جغرافیایی ۱۹ و ۵۷ درجه و عرض جغرافیایی ۲۸ و ۳۷ درجه از سمت شمال به جمهوری ترکمنستان، از شرق به شهرستان شیروان، از غرب به شهرستان مانه و سملقان و از جنوب به شهرستان جاجرم محدود است. این شهر بر روی دشتی نسبتاً پهناور بین کوه‌های آلاداغ در جنوب و غرب و کوه‌های کپه‌داغ در شمال و شرق واقع شده است. وسعت این دشت حدود ۱۰۰ کیلومتر مربع و

ارتفاع آن از سطح دریا ۱۱۰۰ متر می‌باشد (انصاری مود و معصومی، ۱۳۸۹:۲۶).

یافته‌ها

جاذبه‌های زیست محیطی درون شهر بجنورد (مصادیق طبیعت ثانویه): از جمله جاذبه‌های زیست محیطی درون شهر بجنورد (طبیعت ثانویه) می‌توان به پارک‌های درون شهری اشاره نمود. جدول (۳) پارک‌های درون شهری و موقعیت هر کدام را بیان می‌کند.

جدول ۳: پارک‌های درون شهری بجنورد، مأخذ: انصاری مود و معصومی، ۱۳۸۹ و یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

تصویر	نام پارک	مساحت	محل احداث	سطح عملکرد	تصویر	نام پارک	مساحت	محل احداث	سطح عملکرد
	پارک شهربازی	۲۱ هکتار	حاشیه میدان امام رضا (ع)	شهر		پارک گلستان	۳۱۷۹ متر مربع	حاشیه میدان گلستان	ناحیه و محله
	پارک شهر قدیم	۱۵۵۱۰ متر مربع	خیابان طالقانی شرقی	شهر		پارک حر	۶۰۰ متر مربع	بلوار مدرس- خیابان حر	محله
	پارک آفرینش	۴ هکتار	حاشیه میدان دولت	ناحیه		پارک خانه فرهنگ	۳۶۳۴ متر مربع	خیابان رضا امامی جنوبی (امیریه)	ناحیه و محله
	پارک حاشیه مرکز انتقال خون	۵۰۰ متر مربع	میدان دفاع مقدس	محله		پارک ینگه قلعه	۲۲۸۰ متر مربع	خیابان ۱۷ شهریور- کوچه ینگه قلعه	محله
	پارک بلوار آزادی	۱۹۵۷۰ متر مربع	حاشیه میدان خرمشهر	شهر		پارک میرزا کوچک خان	۳۲۳۶ متر مربع	خیابان میرزا کوچک خان	محله
	پارک شهید شهرام آذری آزاد	۵۷۱۴ متر مربع	خیابان میرزا رضا کرمانی (ژاله)	ناحیه و محله		پارک فردوسی	۲۱۱۱ متر مربع	خیابان فردوسی	محله
	پارک رسالت ۲	۱۵۷۵ متر مربع	کوی معلم	ناحیه و محله		پارک شهدا	۲۵۸۵ متر مربع	۴ راه جوادیه	محله
	پارک حر ۲	۴۳۰ متر مربع	بلوار مدرس- خیابان حر	محله		پارک روشن ضمیر	۱۹۲۱ متر مربع	مابین میدان توحید و میدان گلستان	ناحیه و محله
	پارک دانشجو	۳۹۲۵۰ متر مربع	خیابان سید جمال‌الدین	شهر		پارک رسالت ۱	۲۴۳۳ متر مربع	کوی معلم	ناحیه و محله
	پارک فرهنگسرای شهروند	۲۹۰۰ مترمربع	پادگان ارتش سابق	ناحیه		پارک سرداران شهید	۳۵۰۰ مترمربع	شهرک ناوک	محله
	پارک خطی ۳۲ شهیدا	۲۵۰۰۰ مترمربع	خیابان ۳۲ متری شهیدا	محله و ناحیه		پارک خطی آسایش	۴۰۰۰۰ مترمربع	فردوسی و قیام جنوبی	ناحیه
	پارک معصوم-زاده	۲۰ هکتار	معصوم‌زاده	-		پارک فجر	۲۳۰۰ مترمربع	۱۷ شهریور جنوبی	محله

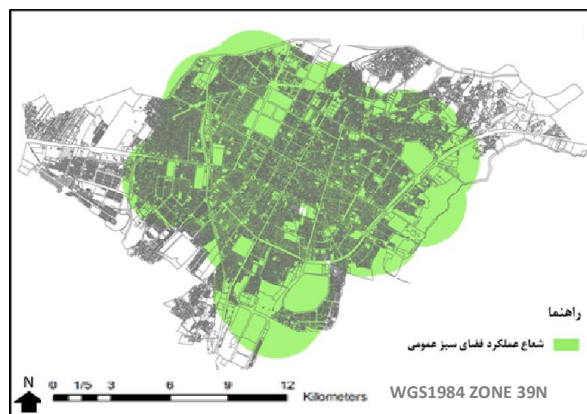
تحلیل فضا سبز شهری بجنورد

توزیع فضایی فضای سبز شهری بجنورد: بر اساس بررسی‌های میدانی نگارنده تعداد ۲۴ پارک در حال حاضر در شهر بجنورد موجود است که در سطوح مختلف شهری توزیع شده است. مساحت کل فضای سبز شهری بجنورد به طور تقریبی برابر ۶۳ هکتار مترمربع می‌باشد. با توجه به آخرین آمار جمعیتی شهر بجنورد در سال ۱۳۸۵ که حدود ۱۸۶۲۹۷ نفر است؛ سرانه فضای سبز در این سال برابر با ۰/۰۴ متر مربع بوده است؛ با توجه به سرانه استاندارد کشوری که برابر ۱۲-۷ متر مربع است، فاصله زیادی را نشان می‌دهد.

از طرف دیگر بر اساس استانداردهای موجود، حداقل مساحت برای پارک‌های محله‌ای می‌بایست

حدود ۱۴۰۰۰ متر مربع، برای پارک‌های ناحیه‌ای ۶۰۰۰۰-۴۰۰۰۰ متر مربع، و برای پارک‌های منطقه‌ای و شهری بالای ۶۰۰۰۰ متر مربع می‌باشد (پورمحمدی، ۱۳۸۲: ۴۱-۳۸؛ ابراهیم‌زاده و عبادی جوکندان، ۱۳۸۷: ۵۰). در صورتی که اطلاعات جدول ۲ نشان می‌دهد که تعداد ۲۰ پارک با سطح عملکرد محله، ناحیه و شهر از استانداردهای موجود در مساحت تبعیت نمی‌کنند.

علاوه بر این، شعاع عملکرد فضاهای سبز شهری بجنورد که بر اساس استانداردهای کشوری این شعاع برابر ۷۵۰ متر در نظر گرفته شده است، با استفاده از دستور Buffer در نرم‌افزار GIS مشخص گردید. شکل (۱) پهنه‌هایی از شهر که در شعاع عملکرد این کاربری قرار می‌گیرند را به رنگ سبز نشان می‌دهد.

شکل ۱: نقشه شعاع عملکرد فضاهای سبز درون شهری، مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

نقشه شعاع عملکرد فضای سبز در شهر بجنورد (شکل ۱) چنین نمایش می‌دهد که تمام شهر در شعاع عملکردی این کاربری قرار نمی‌گیرند و این نیز یکی دیگر از نقاط ضعف فضای سبز شهری بجنورد در کنار کمبود سرانه و مساحت می‌باشد.

تحلیل کیفیت بصری فضاهای سبز شهری

شناسایی ترجیحات استفاده‌کنندگان از فضا با استفاده از روش طبقه‌بندی کیفیت بصری: این روش شامل تهیه عکس از پهنه‌های مطالعاتی و سپس انتخاب تعدادی عکس برای نمونه و نشان دادن آنها به

مردم و همچنین انجام مصاحبه و بررسی معیارهای زیبایی و زشتی هر عکس از دیدگاه ناظران است. بر این اساس، از موقعیت‌های مختلف فضاهای سبز شهری عکس‌های متعددی (۱۷۲ عکس) گرفته شد. برخی از عکس‌ها از آرشیو نگارنده در فصل‌های تابستان استفاده شده اما اکثر عکس‌های مطالعاتی در بهمن ماه سال ۱۳۹۴ گرفته شد که بعد از حذف تعدادی از آنها (عکس‌هایی که واجد کیفیت مطلوب نبوده و یا مشابه بودند)، در نهایت ۲۴ عکس به ترتیبی که ویژگی‌های زیبایی شناختی در آنها به طور یکنواخت توزیع شده باشند و ویژگی‌های متنوع منظر را نشان می‌دهند و

روزهای مختلف هفته بین ساعت ۹ صبح تا ۱۲ ظهر و ۱۶ تا ۱۹ عصر انجام شد.

دارای معیارهایی همچون پس زمینه و پیش زمینه، کیفیت باشند، انتخاب شدند. مراجعه به تمامی فضاهای سبز شهری برای برداشت آرای مردم، در

جدول ۴: عکس‌هایی از فضاهای سبز شهری در بجنورد، مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

عکس شماره ۵	عکس شماره ۴	عکس شماره ۳	عکس شماره ۲	عکس شماره ۱
عکس شماره ۱۰	عکس شماره ۹	عکس شماره ۸	عکس شماره ۷	عکس شماره ۶
عکس شماره ۱۵	عکس شماره ۱۴	عکس شماره ۱۳	عکس شماره ۱۲	عکس شماره ۱۱
عکس شماره ۲۰	عکس شماره ۱۹	عکس شماره ۱۸	عکس شماره ۱۷	عکس شماره ۱۶
	عکس شماره ۲۴	عکس شماره ۲۳	عکس شماره ۲۲	عکس شماره ۲۱

۰، زشت ۱- و خیلی زشت ۲-) قرار گرفت و نتایج حاصل از این بررسی در جدول جداگانه‌ای تنظیم شد (Stenner, 2012; Watts Young, 2007). سپس به منظور محاسبه و جمع بندی امتیازات هر عکس از فرمول زیر استفاده شد:

$$N = \sum_{i=1}^5 n_i (3 - i)$$

N = مجموع امتیاز هر عکس

n_1 = تعداد افراد انتخاب کننده عکس با کیفیت خیلی زیبا

n_2 = تعداد افراد انتخاب کننده عکس با کیفیت زیبا

n_3 = تعداد افراد انتخاب کننده عکس با کیفیت معمولی

n_4 = تعداد افراد انتخاب کننده عکس با کیفیت زشت

برای انجام مصاحبه، ابتدا عکس‌ها از ۱ تا ۲۴ شماره‌گذاری شده و از تعداد ۱۰۰ کاربر خواسته شد تا آنها را مطابق نظر و خواسته خود، درون جعبه‌ای که دارای ۵ ستون با برجسب‌های خیلی زیبا، زیبا، معمولی، زشت و خیلی زشت بود، قرار دهند. انتخاب افراد برای انجام مصاحبه از پیش تعیین شده نبوده و انتخاب کاربران برای انجام مصاحبه به طور تصادفی صورت گرفت و در همه حال سعی شد که توزیع سنی و جنسی در آنها به طور یکنواخت انجام گیرد. در مرحله بعد، داده‌های به دست آمده از پرسش‌نامه هر ۱۰۰ کاربر برای هر یک از ۲۴ عکس با Excel ثبت شد و هر یک از عکس‌ها به صورت جداگانه، مورد بررسی، ارزیابی و امتیازدهی عددی (خیلی زیبا ۲+، زیبا ۱+)، معمولی

میانگین امتیاز هر عکس نشان دهنده مطلوب بودن عکس و در پایان بهتر بودن کیفیت منظر آن است. جدول (۵) میانگین امتیازات مربوط به هر عکس را نمایش می‌دهد.

n_5 = تعداد افراد انتخاب کننده عکس با کیفیت خیلی زشت بر همین اساس، میانگین امتیازی که هر عکس از نظر کاربران کسب کرده بود، محاسبه شد. بالا بودن

جدول ۵: امتیاز و میانگین ارزش کسب شده توسط هر عکس ($n=100$)، مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

میانگین امتیازات	N = امتیاز هر عکس	تعداد افراد انتخاب کننده عکس با کیفیت‌های مختلف					شماره عکس
		n_5 = خیلی زشت	n_4 = زشت	n_3 = معمولی	n_2 = زیبا	n_1 = خیلی زیبا	
۱/۵۱	۱۵۱	۱	۱	۶	۳۰	۶۲	۱
۱/۱۱۵	۱۱۵	۰	۲	۲۳	۳۳	۴۲	۲
۱/۴۴	۱۴۴	۰	۰	۷	۴۲	۵۱	۳
-۰/۵۷	۱۷	۳۵	۳۶	۱۲	۰	۲۴	۴
۱/۱۱۵	۱۱۵	۰	۲	۲۳	۳۳	۴۲	۵
۰/۸۹	۸۹	۱	۳	۲۸	۴۲	۲۶	۶
۰/۷۰	۷۰	۰	۵	۴۰	۳۵	۲۰	۷
۰/۱۶۹	۶۹	۲	۳	۴۰	۳۴	۲۱	۸
۰/۶۷	۶۷	۳	۶	۲۷	۴۹	۱۵	۹
۰/۵۲	۵۲	۱	۶	۴۴	۳۸	۱۱	۱۰
-۰/۷۱	-۷۱	۱۸	۴۱	۳۶	۴	۱	۱۱
۰/۹۲	۹۲	۱	۵	۲۲	۴۵	۲۷	۱۲
-۰/۰۱	-۱	۲	۲۶	۴۸	۱۹	۵	۱۳
۱/۰۵	۱۰۵	۰	۳	۲۱	۴۴	۳۲	۱۴
۰/۲۵	۲۵	۳	۱۶	۴۷	۲۱	۱۳	۱۵
۰/۹۸	۹۸	۰	۴	۲۷	۳۶	۳۳	۱۶
-۰/۰۵	-۵	۷	۱۹	۵۰	۲۰	۴	۱۷
۱/۲۰	۱۲۰	۲	۱	۱۱	۴۷	۳۹	۱۸
۰/۱۶	۱۶	۱۳	۹	۳۶	۳۳	۹	۱۹
۰/۰۷	۷	۶	۱۸	۴۵	۲۵	۶	۲۰
۰/۸۴	۸۴	۱	۶	۲۶	۴۲	۲۵	۲۱
-۱/۰۴	-۱۰۴	۳۴	۳۹	۲۳	۱	۲	۲۲
۱/۰۱	۱۰۱	۰	۱	۲۵	۴۶	۲۸	۲۳
-۰/۵۷	-۵۷	۱۷	۳۵	۳۶	۱۲	۰	۲۴

کیفیت بصری فضاهای سبز شهری بجنورد، از ماتریس دستیابی به اقدامات (GAM) استفاده شد. این ماتریس برای اولین بار توسط هیل (۱۹۶۸) به منظور غلبه بر فقدان منابع برای اهداف جامع توسط برنامه‌ریزی متعادل مطرح شد (Pettit & Pullar, 2001:4)؛ و مبنای تخمین دستیابی به بهترین گزینه

با توجه به نتایج جدول (۵) می‌توان گفت عکس‌ها با شماره‌های: ۱-۳-۱۸-۵-۲-۱۴-۲۳-۱۶-۱۲-۶-۲۱-۷-۸-۹ از نظر مردم به ترتیب دارای بیشترین امتیاز و در نهایت بیشترین کیفیت هستند. سنجش معیارهای کیفیت بصری فضاهای سبز با استفاده از روش GAM: به‌منظور سنجش معیارهای

مشاهدات میدانی و پرسش از اهالی شهر (۱۰۰ نفر) صورت گرفته است (به نحوی که قبل از پرسش ابتدا توضیح مختصری از هر معیار جهت آشنایی بیشتر با مفاهیم در اختیار پاسخگویان قرار گرفت) و هر یک از آنها بیانگر تحقق و یا عدم تحقق این معیارها در فضاهای مربوط به خود می‌باشند: (امتیاز ۱- عدم تحقق؛ امتیاز ۰: تحقق نسبی و امتیاز ۱: تحقق کامل).

در این بررسی ضریب اهمیت هر یک از معیارها و مؤلفه‌های مربوطه یک (۱) در نظر گرفته شده است. برخی از فضاها قابل سنجش با معیارهای نام برده نبوده لذا امتیاز "صفر" به آنها داده شده است؛ این امتیاز بیانگر بی‌تفاوتی فضای مربوطه نسبت به آن معیار می‌باشد. جدول (۶) امتیازات مذکور را نمایش می‌دهد.

در مجموعه‌ای از اهداف از پیش تعیین شده یک پروژه است (Diakos, 2013:71). هدف آن توجه به منافع همیشگی دستیابی به اهداف عملیاتی به جای اهداف انتزاعی است (Lu & Wevers, 2007:16). اخیراً بررسی‌ها نشان می‌دهد که تکنیک‌های ارزیابی سنتی که تنها از روش GAM استفاده کرده‌اند، به‌طور وسیع در ساختار برنامه‌ریزی استفاده می‌شوند (Suger, 1981:1151)؛ به علاوه به‌نظر می‌رسد این روش یک تکنیک وزن‌دهی - رتبه‌بندی جذاب برای برنامه‌ریزانی است که احساس خوبی با تحقیقات صرفاً اقتصادی ندارند (Sager, 2003:3).

به هر یک از معیارهای کیفیت بصری مربوط به فضاهای سبز شهری که با استفاده از روش طبقه‌بندی کیفیت بصری دارای بالاترین میانگین امتیازی بودند، امتیازی تعلق گرفته است. امتیازدهی‌ها بر اساس

جدول ۶: سنجش معیارهای کیفیت بصری در فضاهای سبز شهری مناسب (از نظر مردم) در بجنورد، (n=100)، مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

معیارها															شماره عکس به ترتیب اولویت	
تأکید	توجه	توالی	تعادل	پیچیدگی	غنا	کشف	شگفتی	وضوح	نشانه	رنگ	نور	مقیاس	نفوذپذیری	خوانایی		نظم
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۳
۱	۱	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	-۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱۸
۰	۱	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۵
۰	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	-۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۲
۰	۰	۰	۱	۰	۰	-۱	-۱	۱	-۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱۴
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۲۳
۰	۰	۰	۰	۱	۰	-۱	-۱	۱	-۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱۶
۰	۰	۰	۰	۰	۰	-۱	-۱	۱	-۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱۲
۰	۰	۰	۱	۰	۰	-۱	-۱	۱	-۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۶
۰	-۱	۰	۰	۰	۰	-۱	-۱	۱	-۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۲۱
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	-۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۷
-۱	-۱	۰	-۱	۰	۰	-۱	-۱	۱	-۱	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۸
-۱	۱	۰	۱	۰	۰	-۱	-۱	۱	-۱	۰	۰	۱	۰	۱	۱	۹
۲	۲	۰	۱	۰	۰	۷	۷	۰	۱۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	تعداد امتیاز ۱-
۸	۵	۱۰	۴	۷	۱۱	۶	۶	۲	۰	۹	۲	۰	۱	۰	۰	تعداد امتیاز ۰
۴	۷	۴	۹	۷	۳	۱	۱	۱۲	۴	۵	۱۲	۱۴	۱۳	۱۴	۱۴	تعداد امتیاز ۱
۲	۵	۴	۸	۷	۳	-۶	-۶	۱۲	-۶	۵	۱۲	۱۴	۱۳	۱۴	۱۴	امتیاز نهایی
۱۴/۲۸	۳۵/۷۱	۳۸/۷۶	۵۷/۱۴	۵۰	۲۱/۴۲	-۴۲/۸۵	-۴۲/۸۵	۸۵/۷۱	-۴۲/۸۵	۳۵/۷۱	۸۵/۷۱	۱۰۰	۵۷/۱۴	۱۰۰	۱۰۰	میزان تحقق/عدم تحقق معیار به درصد

مناسب کاربری‌ها در اطراف (کافی‌شاپ، سالن ورزشی، خانه پینگ پنگ و...).

پارک‌های معصوم‌زاده، میرزا کوچک خان، فضای سبز حاشیه مرکز انتقال خون و پارک شهدا (به ترتیب با شماره تصاویر: ۲۲، ۱۱، ۴ و ۱۳) نیز به‌عنوان پارک‌های زشت شناخته شدند؛ بنابراین اظهار پاسخگویان، از ویژگی این پارک‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: فضای سبز معصوم‌زاده: عدم طراحی فضا، عدم نورپردازی، عدم توجه به هرس درختان و ایجاد دید به فضا، نبود امنیت در فضا و تجمع معتادان در آن. پارک میرزا کوچک‌خان: مبلمان نامناسب و ناکافی، پوشش گیاهی اندک، عدم طراحی از پیش اندیشیده شده فضا، نبود تنوع عملکردی. فضای سبز حاشیه مرکز انتقال خون: عدم طراحی فضا، عدم نظارت بر آن و تجمع معتادان در فضا، عدم نورپردازی، نبود مبلمان مناسب. پارک شهدا: رها کرد فضا به حال خود و عدم طراحی آن، متروکه بودن بخش تاریخی پارک و نبود امنیت در آن.

به‌طور کلی می‌توان گفت بسیاری از فضاهای سبز شهری در بجنورد از کیفیات بصری که نقش مهمی در هویت طبیعی یک شهر دارند، بی‌بهره‌اند؛ اما وجود خاک حاصلخیز، پوشش گیاهی و آب‌وهوای مناسب پتانسیل‌های ارتقای کیفیت این فضاها را فراهم می‌کند. این جاذبه‌های طبیعی نیازمند توجه مدیران شهری، شهروندان، افراد بومی هر منطقه و بازدیدکنندگان از فضا هستند تا بتوانند نقش خود را به عنوان عناصر اصلی هویت بخش شهر بجنورد در راستای ارتقای هویت، تقویت حس تعلق افراد به فضاها و بعضاً جذب گردشگر ایفا کنند. با نگاهی به ادراک انسان از محیط پارک واضح است که غنای حسی محیط پارک اگر مالا مال از نور، رنگ گل‌ها، آوای آب، پرندگان و باد، رایحه‌ی گیاهان و خاک، آسایش حرارتی، بساوش درختان و گیاهان باشد قطعاً در شهرهای امروزی که مملو از آلودگی‌های محیطی هستند، مثل بهشتی دلپذیر و آرام‌بخش خواهند بود. به این ترتیب است که محیط پارک می‌تواند از استرس‌های زندگی روزمره در محیط شهری بکاهد

با توجه به جدول (۶) می‌توان گفت از میان ۱۶ معیار ارزیابی کیفیت بصری، در فضاهای سبز شهری که از دیدگاه مردم مطلوب شناسایی شده، تنها ۳ معیار دارای تحقق کامل، ۴ معیار دارای تحقق بیش از ۵۰ درصد، ۶ معیار دارای تحقق ۵۰ درصد و پایین‌تر و در نهایت ۳ معیار با امتیاز منفی دارای عدم تحقق و بی‌توجهی به این معیارها در فضاهای سبز شهری هستند.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که مهم‌ترین عوامل مؤثر در ارتقا کیفیت بصری پارک‌های شهری: نظم، خوانایی و مقیاس است؛ و پس از آن نفوذپذیری، نور، وضوح و تعادل در فضا از اهمیت بیشتری برخوردارند. پس از گفتگو با افراد در پارک‌های مختلف جهت جویا شدن نظر آنها در مورد فضاهای مورد مطالعه، علاوه بر بررسی معیارهای کیفیت بصری نتایج دیگری نیز حاصل گردید. در بررسی Q-Sort پارک‌هایی همچون شهربازی، آفرینش، آزادی، دانشجو و فرهنگسرای شهروند (به ترتیب با شماره تصاویر: ۱، ۳، ۵، ۱۸ و ۲۳) به‌عنوان پارک‌های زیبا شناخته شدند؛ علاوه بر پرسش معیارهای کیفیت بصری این فضاها از افراد، هنگامی که پژوهشگر دلیل این نوع انتخاب را از پاسخ‌گویان جویا شد اکثر آنها در موارد ذکر شده زیر اتفاق نظر داشتند: پارک شهربازی: وجود مسیرهای دوچرخه‌سواری در محوطه، برپایی بازارچه‌های فصلی، برگزاری جشن در اعیاد مختلف سال، وجود سکویی جهت اسکیت سواری کودکان. پارک آفرینش: وجود پل به عنوان عنصر نشانه و متفاوت نسبت به سایر پارک‌ها، استفاده بهینه از مسیل و بازطراحی آن به عنوان پارک. بلوار آزادی: خاطره‌ساز بودن فضا به دلیل فروش بستنی سنتی از گذشته تاکنون. پارک دانشجو: بکر بودن فضا در فصل پاییز، ریزش برگ درختان در کف و عدم جمع‌آوری آنها توسط کارکنان شهرداری. پارک فرهنگسرای شهروند: امکان عبور از درون آب به واسطه ایجاد مسیرهایی بر روی آن، تغییر ارتفاع در پهنه‌های مختلف و خلق فضاهای دنج، جانمایی

(شاهچراغی و بندر آباد، ۱۳۹۴:۴۲۸). بنابراین جهت افزایش کیفیت بصری این فضاها موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

جدول ۷: پیشنهادات در راستای افزایش کیفیت بصری در فضاهای سبز شهری، مأخذ: یافته‌های پژوهش

معیارهای ارزیابی کیفیت بصری										پیشنهادات طراحی						
تاکید	تنوع	توالی	تعادل	پیچیدگی	عنا	کشف	شگفتی	وضوح	نشانه		رنگ	نور	مقیاس	نقودینر	خوانایی	نظم
														*	*	سازماندهی فضایی و نظام استقرار عناصر، تأمین فضای روح بخش و آرام
	*				*		*		*							استفاده از انواع گل‌های تزئینی و دارویی همچون آویشن، کاکوتی، گل ختمی و... در فضاها
*						*	*									بهره‌گیری از شیب طبیعی جهت طراحی مسیر و پله
		*							*					*		عدم استفاده از بوته‌های بلند در پارک‌ها (زیرا مانع دید بصری می‌باشند)
*		*											*			استفاده از بوته‌های متوسط و کوتاه به عنوان جداکننده بصری
*								*	*							مکان‌یابی المان‌ها و نشانه‌های خاطره ساز در نقاط مرتفع
	*				*											کف سازی مناسب در مقابل یخبندان
	*															استفاده از درختان کوچک و گلدار برای ایجاد فضای صمیمی
*	*						*									کاشت گیاهان در شیب به منظور تأکید بر آن
	*		*		*	*	*									استفاده از گیاهان همیشه سبز به منظور کاهش شدت صدا و روح بخشی به فضا
	*						*			*	*					استفاده از درختان خزان‌دار به منظور سایه‌اندازی در تابستان و آفتاب‌گیری در زمستان
	*															استفاده از مبلمان متناسب با اقلیم و مقاوم در برابر تغییرات جوی (همچون چوب برای نیمکت‌ها)
	*				*											استفاده از کفسازی مناسب جهت نفوذ آب‌های سطحی به زمین به هنگام بارندگی
	*				*											ایجاد مسیرهای سرپوشیده و رواق مانند جهت حرکت در هنگام بارندگی و تابش مستقیم آفتاب
	*				*	*										توجه به شکل ظاهری گیاهان در شیب‌های مختلف: شیب‌های تند- گیاهان سوزنی برگ- و در شیب‌های ملایم- گیاهان تخت-
	*				*	*	*					*				استفاده از بافت در گیاهان به هنگام گذار از محیطی به محیط دیگر
	*				*											تبعیت از شیب زمین در طراحی فضاها
	*				*									*		حفظ درختان موجود در فضا به هنگام طراحی
					*									*		ایجاد پیاده‌رو، پارکینگ، آلاچیق، رستوران، نیمکت، فضاهای بهداشتی و ... در تمامی مناطق تفریحی و جاذبه‌های طبیعی
	*															استفاده از جعبه گل در فضاهای سبز
										*						توجه به تنوع گیاهی در پارک‌ها
								*	*					*		استفاده از نشانه در هر ایستگاه و در هر تغییر مسیر به منظور استفاده از آنها برای حاضر شدن بر سر قرارهای ملاقات، راهنمایی افراد برای یافتن مسیر و ...
	*				*	*								*		خلق فضایی متمایز برای هر آمفی‌تئاتر و فضای نشستن به منظور تشخیص آسان این فضاها توسط مخاطبین
*	*				*				*							طراحی ورودی برای فضاها به منظور تأثیرگذاری به صورت مستقل و مجزا

۱۶. حسینی، کمال‌الدین. ۱۳۹۰. هویت شهری. سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری مشهد، بوی شهر بهشت، مشهد.
۱۷. حکیم‌وند، حامد. شعاع برق، ساناز. ۱۳۸۸. هویت شهرهای جدید (مقدمه‌ای بر هویت شهرهای جدید). فصلنامه آبادی، شماره ۶۵، زمستان، ۸۳-۷۸.
۱۸. رحیمیون، علی اصغر. ۱۳۹۰. هویت بخشی به شهر از طریق بهره‌گیری از عناصر طبیعی. هویت شهر (پاییز و زمستان)، سال پنجم، ص ۹۳-۱۰۴، شماره ۹.
۱۹. رضازاده، راضیه. ۱۳۸۵. رویکردی روانشناسانه و جامعه‌شناسانه به هویت مکانی در شهرهای جدید. شرکت عمران شهرهای جدید، تهران.
۲۰. رفیعیانی خاچک، پریسا. محمدزاده، مرجان. میرکریمی، سیدحامد. ۱۳۹۳. ارزیابی بصری کیفیت منظرها بر اساس رهیافت ادراکی، الگویی برای مدیریت مطلوب‌تر مناطق طبیعی تفریحی (مطالعه موردی: مسیرهای پیاده‌روی حوضه آبخیز زیارت گرگان). پژوهش‌های محیط‌زیست، سال ۵، شماره ۹، بهار و تابستان، ۱۴-۳.
۲۱. رضانی، حمید. حقیقی خمایی، ملاحظت. ۱۳۹۳. نقش منظر شهری در ارتقا هویت فضاهای شهر. انجمن زیبا سازی شهرداری تهران.
۲۲. رهبری، مهدی. ۱۳۸۸. معرفت و قدرت معمایی هویت تهران، کویر.
۲۳. زندیه، مهدی. زندیه، راضیه. ۱۳۸۹. در جستجوی کردوره‌های دید راهبردی شهر تهران. انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، شماره ۱، پاییز، ۳۶-۲۷.
۲۴. شاهچراغی، آزاده. بندرآباد، علیرضا. ۱۳۹۴. محاط در محیط - کاربرد روانشناسی محیطی در معماری و شهرسازی. چاپ اول، سازمان جهاد دانشگاهی تهران.
۲۵. شیعه، اسماعیل. مشرف دهکردی، حسین. ۱۳۹۱. نقش پیوستگی فضاهای سبز در هویت بخشی طبیعی به شهر (مورد مطالعاتی شهرکرد). معماری و شهرسازی آرمان شهر، شماره ۹، پاییز و زمستان. ۳۲۱-۳۱۵.
۲۶. صادقی پی، ناهید. ۱۳۹۰. طرح معماری، طراحی خانه مسکونی. تهران، انتشارات فاطمی.
۲۷. صالحی، اسماعیل. ۱۳۸۵. مؤلفه‌های آسایش بصری و نقش آن در مناسب سازی محیط. همایش ملی مناسب سازی محیط شهری، تهران، پژوهشکده مهندسی و علوم پزشکی جانبازان.
۲۸. صبری، سهیل. مشاورزاده محرابی، زهرا. ۱۳۸۵. جایگاه مفهوم هویت در شهرهای جدید. شرکت عمران شهرهای جدید، تهران.
۲۹. صفایی منفرد، نسیم. ۱۳۸۵. نشانه‌ها و هویت بخشی به محیط شهری در شهرهای جدید. شرکت عمران شهرهای جدید، تهران.
۳۰. طبسی، محسن. اسماعیلی، علی. ۱۳۹۰. تبیین شاخص‌های ارتقا بصری شهرها با رویکرد به سلامت بصری شهر مقدس مشهد. هنر و ادبیات دینی، شماره دوم، ۱۴۸-۱۳۳.
۳۱. فکوهی، ناصر. ۱۳۸۳. انسان شناسی شهری. تهران، نی.
۳۲. قاسمی اصفهانی، مروارید. ۱۳۹۰. اهل کجا هستیم؟. تهران، انتشارات روزنه.
۳۳. قطبی، علی اکبر. ۱۳۸۷. مفهوم هویت و معماری امروز ایران. آینه خیال، پاییز و زمستان، شماره ۱۰.
۳۴. قوام‌پور، انسیه. ۱۳۹۲. جایگاه عناصر طبیعی در هویت شهرهای ایران. انجمن زیباسازی شهر تهران.
۳۵. کریر، راب. ۱۳۸۵. هویت، شهر، خاطره. شرکت عمران شهرهای جدید، تهران.
۳۶. گلچین، پیمان. ناروئی، بهروز. مثنوی، محمدرضا. ۱۳۹۱. ارزیابی کیفیت بصری فضاهای آموزشی بر اساس ترجیحات استفاده‌کنندگان (مطالعه موردی: دانشگاه سیستان و بلوچستان). محیط شناسی، سال سی و هشتم، شماره ۶۲، تابستان. ۱۵۰-۱۳۵.
۳۷. گلکار، کورش. ۱۳۷۹. مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری. صفا، شماره ۳۲، ۶۵-۳۸.
۳۸. لشکری، الهام. خلج، مهرشاد. ۱۳۹۳. سنجش کیفیت محیط شهری با رویکرد مکان محور. چاپ اول، تهران: گنج هنر.
۳۹. متولی، مسعود. ۱۳۸۹. بررسی و سنجش کیفیت زیبایی در منظر شهری بر اساس مفهوم دیدهای متوالی (نمونه موردی: مسیر گردشگری دارآباد تهران). آرمانشهر، شماره ۵، ۱۳۹-۱۲۳.
۴۰. میرکریمی، سید حامد. سعیدی، سپیده. محمدزاده، مرجان. ماهینی، عبدالرسول سلمان. ۱۳۹۳. کاربرد روش PCA در ارزیابی کیفیت بصری سیمای سرزمین (مطالعه موردی: حوزه زیارت استان گلستان). محیط شناسی، دوره ۴۰، شماره ۲، ۴۶۲-۴۵۱.

- Social Development Department the World Bank, Paper Number 36, June.
52. Lu, M., and Wevers, K. 2007. Application of grey relational analysis for evaluating road traffic safety measures: advanced driver assistance systems against infrastructure redesign. IET Intelligent Transport Systems, 1(1): 1-19.
53. Maas, J., Van Dillen, S.M.E., Verheij, R.A., and Groenewegen, PP. 2009. Social contacts as a possible mechanism behind the relation between green space and health. *Health & Place*, 15: 586-595.
54. Majumdar, S., Deng, J., Zhang, Y., and Pierskalla, C. 2011. Using contingent valuation to estimate the willingness of tourists to pay for urban forests: A study in Savannah, Georgia. *Urban Forestry & Urban Greening*, 10(4): 275-280.
55. Maureen, E. Buckley Daniel, N. Klein, C. Emily Durbin, Elizabeth P. Hayden & Kirstin C. Moerk 2002. Development and Validation of a Q-Sort Procedure to Assess Temperament and Behavior in Preschool-Age Children. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 31(4): 525-539.
56. Parr, H. 2007. Mental health, nature work and social inclusion. *Environment & Planning D: Society & Space*, 25(3): 537-561.
57. Pettit, Ch., and Pullar, D. 2001. Planning Scenarios for the Growth of Hervey Bay. Department of Geographical Sciences and Planning The University of Queensland. St. Lucia, Australia. 4072.
58. Sadeghian, M.M., and Vardanyan, Zh. 2013. The Benefits of Urban Parks. a Review of Urban Research. *Journal of Novel Applied Sciences*, 2(8): 231-237.
59. Sager, T. 2003. Rationality Types in Evaluation Techniques (The Planning Balance Sheet and the Goals Achievement Matrix). *European Journal of Spatial Development- ISSN 1650-9544-Refereed Articles Jan-2: 1-30*
60. Shaffer, E.S. 1996. Comparative Criticism, Spase: Cities, Gardens and
۴۱. میرمقتدایی، مهتا. ۱۳۸۳. معیارهای شناخت و ارزیابی هویت کالبدی شهرها. نشریه هنرهای زیبا، پاییز، شماره ۱۹، ۲۹-۳۸.
۴۲. نثار نوبری، مهسا. بلالی اسکویی، آریتا. قره بگلو، مینو. ۱۳۹۴. بررسی نقش طبیعت برفراهم سازی شهر های سالم. کنفرانس بین‌المللی دستاوردهای نوین در عمران، معماری، محیط زیست و مدیریت شهری، خرداد.
۴۳. نقی‌زاده، محمد. ۱۳۸۶. ادراک زیبایی و هویت شهر در پرتو اسلامی. اصفهان، سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان.
۴۴. نقی‌زاده، محمد. طغیانی، شیرین. ۱۳۹۰. ضرورت مدیریت بحران‌های هویتی در فضاهای شهری. هویت شهر، سال پنجم، شماره نهم، ۷۳-۸۲.
۴۵. نوفل، سید علیرضا. کلبادی، پاریز. پورجعفر، محمدرضا. ۱۳۸۸. بررسی و ارزیابی شاخص‌های موثر در هویت شهری (نمونه موردی: محله جلفا در شهر اصفهان). آرمانشهر، شماره ۳، ۵۷-۶۹.
۴۶. هاتفی فرجیان، فرشته. ۱۳۹۳. بررسی نقش محورهای پیاده در هویت بخشی به بافت و ساختار کالبدی شهر (مطالعه موردی: خیابان کوهسنگی مشهد). ششمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مشهد، آبان.
۴۷. یاراحمدی، تورج. ۱۳۸۱. هویت اجتماعی. نشر شیرازه، تهران.
48. Coley, R.L., Kuo, F.E., and Sullivan, W.C. 1997. Where does community grows? The social context created by nature in urban public housing. *Environment & Behavior*, 29: 468-494.
49. Diakos, A. 2013. Principles and Guidelines for Economic Appraisal of Transport Investment and Initiatives (Transport Economic Appraisal Guidelines), NSW, Economic Policy Strategy & Planning Finance and Revenue.
50. Hauge, A.L. 2007. Identity and place: a critical comparison of three identity theories. in *Architectural Science Review*.
51. Krueger, R.A., Casy, M.A., Donner, J., Krsch, S., and Maack, J.N. 2001. *Social Analysis Selected Tools and Techniques*.

64. Wu, Y.Y., Wang, H.L., and Ho, Y.F. 2010. Urban ecotourism: Defining and assessing dimensions using fuzzy number construction. *Tourism Management* 31(6): 739-743.
65. Young, T.L. 2007. The Utilization of the Q-Sort Methodology to Develop a Measure of Women's Response to Intimate Partner Violence. Thesis, Georgia State University.1-22.
66. Zabala, P. 2016. Bootstrapping Q Methodology to Improve the Understanding of Human Perspectives. *PLoS ONE* 11(2): e0148087.
- Wildernesses, first published, Cambridge University Press.
61. Suger, T. 1981. *Environment and Planning A*, 13, 1151-1161. Retrieved on: 10 May 2016.
62. Van Herzele, A., and Wiedemann, T. 2003. A monitoring tool for the provision of accessible and attractive urban green spaces. *Landscape & Urban Planning*, 63, 109-126.
63. Watts & Stenner .2012. *Doing Q Methodological Research*, -4353-Ch-01 (Section 1).indd 4.

